

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАБІНЕТ У ПРАЗІ ЯК ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

УДК 94(477+437):930.1:351.858

Юрій Калічак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАБІНЕТ У ПРАЗІ ЯК ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

У статті розглянуто діяльність Українського історичного кабінету в Празі, що була спрямована на поширення інформації про український визвольний рух, а також – на активну пропаганду українознавчих студій серед європейців.

Виявлено, що функціонування установи сприяло формуванню національної свідомості українців в еміграції, поширенню навчально-виховних закладів, культурно-освітніх товариств, а також – пропаганді українознавчих студій та позашкільної освіти дорослого населення.

Ключові слова: Український історичний кабінет, український визвольний рух, національна свідомість, українознавчі студії, україніка.

Лит. 6.

Юрій Калічак, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

УКРАИНСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ КАБИНЕТ В ПРАГЕ КАК ЯЧЕЙКА ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ УКРАИНЦЕВ В ЭМИГРАЦИИ

В статье обсуждается деятельность Украинского исторического кабинета в Праге, направленная на распространение информации об украинском освободительном движении, а также – на активную пропаганду украиноведческих студий среди европейцев.

Показано, что функционирование учреждения способствовало формированию национального сознания украинцев в эмиграции, распространению учебно-воспитательных заведений, культурно-просветительных обществ, а также пропаганде украиноведческих студий и внешкольного образования взрослого населения.

Ключевые слова: Украинский исторический кабинет, украинское освободительное движение, национальное сознание, украиноведческие студии, украиніка.

Yuriy Kalychak, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
General Education and Preschool Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE OFFICE OF UKRAINIAN HISTORY IN PRAGUE AS A CENTER OF FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS AMIDST UKRAINIAN EMIGRATION

The article examines the historical activity of the office of Ukrainian history in Prague, which aimed at the disseminating of information on the Ukrainian liberation movement and the active promotion of the Ukrainian Studies among Europeans.

It is shown, that the functioning of institution contributed to the formation of national consciousness of the Ukrainian emigre, to the extension of educational institutions, the cultural and educational societies and to the promotion of Ukrainian studies and an extracurricular education of adults.

Keywords: office of Ukrainian history, Ukrainian liberation movement, national consciousness, Ukrainian Studies, Ukraininica.

Постановка проблеми. В умовах започаткованих в Україні реформаційних процесів першочергового значення набуває потреба побудови гуманного громадянського суспільства, ідея розбудови власної держави, а також – встановлення в ній демократичного устрою. З цією метою сучасна педагогічна наука шукає шляхи та форми оновлення освіти, намагається поєднати історичні надбання і все традиційне з тим інноваційним, що породжене новими умовами життя. Особливого значення

набувають історичні факти, використання яких дає великі можливості для розвитку національної свідомості, збагачення національної культури та почуття національної гідності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. За останні десятиліття українськими вченими, зокрема – істориками, було здійснено багаточисленні дослідження історичної спадщини відомих вітчизняних суспільно-політичних, історичних, громадських, педагогічних діячів, а також документів різноманітних установ та

закладів, що знаходяться поза межами материкової України, у різних країнах світу. Значний інтерес у вітчизняних дослідників викликають архівні матеріали, що дозволяють з'ясувати невідомі сторінки українського визвольного руху в Україні та за її межами. Особливої уваги заслуговують наукові розробки у цім напрямку П.К. Грімстед, М. Мушинки, М. Палієнко, М. Тимошика та інших дослідників, які дають змогу відтворити діяльність Українського історичного кабінету в Празі.

Формування мети статті. Мета статті – проаналізувати основні види діяльності Українського історичного кабінету в Празі та охарактеризувати його вплив на українських емігрантів та іноземців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ініціаторами створення Українського історичного кабінету в Празі (далі – УІК) були відомі українські культурно-освітні діячі в еміграції: Л. Білецький, Н. Григоріїв, А. Животко, Л. Кобилянський, М. Обідний, Г. Омельченко, Ф. Швець, С. Шелухін. Значну матеріальну й моральну підтримку надала офіційна чеська влада, а також окремі чеські науковці – професори Я. Славік, І. Макса, доктори І. Вольф, А. Фрінта. УІК підпорядковувався Міністерству закордонних справ ЧСР, яке уповноважило Я. Славіка очолити цю установу з чеської сторони. Керівником УІК став М. Обідний. На початку роботи цього специфічного архіву в число його співробітників входило троє осіб: Л. Кобилянський, А. Животко та О. Безручкова. Однак, вже через два роки УІК очолив А. Животко, який, починаючи з 1934 року, в зв'язку з виїздом решти співробітників залишився працювати сам [2, 3].

З моменту виникнення УІК виконував такі завдання:

1) науково-історичне опрацювання українського визвольного руху;

2) налагодження стосунків з чужинцями, в першу чергу, з чеським науковим світом та чеською журналістикою в цілях інформації щодо змагань і завдань українського руху;

3) складання бібліографії українського руху, головню – “праць та інших писань в українській і чеській пресі” [1, 51].

Для більшої зручності в опрацюванні матеріалів було створено 3 відділи: бібліотечний, пресовий і документальний.

У 1935 році за результатами діяльності архіву А. Животко підготував і надіслав до Варшави на адресу очолюваного І. Огієнком українського видавництва “Наша Культура” звіт “П'ять років праці Українського історичного кабінету в Празі”.

Таким чином, він намагався поширити інформацію та ознайомити ширші кола української еміграції з роботою УІКу, що мало б сприяти поповненню його зібрань. З цього звіту довідуємося, що в архіві налічувалося 78.875 одиниць документів (протоколи різноманітних українських установ та організацій, листування, щоденники, спогади, рукописи діячів національно-визвольного руху). Крім того, пресовий фонд складала 69.497 чисел газет і 1.116 річних комплектів журналів, найстаріші з яких датовані 1859 роком. В окремому відділі зберігалися іншомовні книги й періодичні видання, що містили в собі матеріали з україністики. На той час у цій установі знаходилися приватні архіви й бібліотеки широко відомих в еміграції постатей української історії М. Шаповала, С. Шелухіна, Ф. Швеця, С. Черкасенка [5].

За перших п'ять років свого існування УІК перевершив усі вагання його засновників, а також – противників, стосовно важливості такої праці. У той же час, швидкі темпи розширення його діяльності зайвий раз доводять, що Прага дійсно була своєрідним центром української культури поза етнічними українськими межами [4, 70].

У 1940 році в Празі окремим виданням вийшла праця А. Животка “Десять років Українського історичного кабінету (1930 – 1940)”. Видало її Міністерство внутрішніх справ Чехо-Словаччини за редакцією доктора Я. Прокеша. У 1988 році її перевидано в Нью-Йорку видавництвом Norman Ross Publishing House.

Завдяки цій праці, дізнаємося більше про УІК. Ідея створення кабінету належала співробітникам Українського національного музею-архіву. Він задумувався ще в 1929 році як допоміжний осередок вивчення історії, культури, побуту, господарства українського народу перш за все чужинцями. Було висунуто два проекти назви такого осередку: Українське історичне бюро й Український історично-інформаційний кабінет. Подальші події призвели до ліквідації Українського національного музею-архіву.

Завдяки допомозі чеського уряду, УІК виник як допоміжна науково-дослідна установа при Українському соціологічному інституті. Зрозуміло, що у цім випадку установа не обмежувалася лише збиранням матеріалів. Вона займалася, зокрема, складанням оглядів книг з українознавства, бібліографічних покажчиків української преси, оглядів чехіки в українських виданнях. Упродовж перших двох років УІК заслужив довір'я серед українців, про що свідчить допомога, яка надходила не лише від окремих

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАБІNET У ПРАЗІ ЯК ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

представників української науки (О. Бочковського, Б. Гомзина, Г. Деркача, Є. Онацького, С. Смаль-Стоцького, П. Тичинського), але й різноманітних установ та організацій, як наприклад, Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, Українського наукового інституту в Берліні й Варшаві, товариства “Просвіта” у Львові й Ужгороді та інших. Зрештою, почали надходити публікації з Києва (Академії наук, Центрального архівного управління, НДІ книгознавства). Ціла низка редакцій активно надсилали до УІКу свої періодичні видання [4, 32].

Архівна робота в кабінеті почалася із збірки цінних документів доби УНР і передачі фондів вже недіючого Українського національного музею-архіву, а також приватної бібліотеки М. Шаповала [6, 142].

Поряд з УІКом, в Празі існувала ще одна подібна установа – Музей визвольної боротьби українського народу. Зважаючи на спільні інтереси й завдання, ці установи працювали в атмосфері взаєморозуміння, толерантності, взаємодоповнюючи одна одну. Окрім схожих функцій, вони виконували й специфічні. УІК не мав музейного відділу, але видавав на прохання окремих організацій чи осіб довідки за матеріалами своїх фондів. Таку співпрацю УІК проводив не лише з численними українськими установами, але й зарубіжними (бібліотекою Гувера у США, Слов'янською книгозбірнею у Празі, Колумбійським університетом у Нью-Йорку) [4, 7].

УІК постійно влаштовував виставки, на яких демонструвалися зібрані матеріали. Особливе зацікавлення на них викликали українські періодичні видання, як правило, XIX – початку XX століття. Виставки успішно виконували своє первісне завдання: ознайомлення якомога ширших кіл суспільності, в тому числі європейської, з культурними надбаннями українського народу в минулому та у тогоденні.

У чужинців викликала інтерес і подив, насамперед, видавничя продукція народу, який, не маючи власної держави, спромігся виготовляти її самотужки. Крім того, на кожній з таких виставок проводились інформаційні виклади на тему демонстрованих матеріалів, особливо старих часописів.

Окремої уваги заслуговує аналіз фондів УІКу за відділами. Так, документальний охоплював матеріали від початку XX століття, в яких були відображені окремі періоди життя українського народу, а саме: до і під час Першої світової війни, доба української державності, а також час після її втрати. Особливу цінність, на нашу думку, мали документи Центральної Ради, Гетьманату,

Директорії УНР, Трудового Конгресу, серед яких були грамоти, універсали, відозви, декларації, накази, постанови, протоколи та ін. Це – невичерпний матеріал для майбутніх досліджень історії Української держави. Поряд з цим, у названому відділі були зібрані документи, що свідчили про дії різноманітних армій та військових угруповань на території України, а також ті, що висвітлювали культурно-національне, наукове життя українців як на рідній землі, так і в умовах еміграції. Окремо формувалися в цьому відділі персональні фонди визначних культурно-освітніх діячів, зокрема С. Шелухіна, М. Шаповала, М. Садовського, О. Пількевича. Не менш цінними були збірки листів М. Грушевського, Лесі Українки, В. Винниченка, Є. Чикаленка, С. Петлюри, П. Скоропадського та ін. Зрештою, не менш важливими були збірки фотографій та карт, рукописи наукових праць, літературно-публіцистичних творів різних авторів, а також їх мемуари.

Бібліотека кабінету постійно поповнювалася виданнями історичного, літературного, етнографічного, правничого, соціально-економічного, статистичного, бібліографічного характеру. Тут зберігалися справжні друковані раритети: спомини А. Волошина, М. Галагана, Н. Григорієва, Д. Дорошенка, О. Лотоцького, С. Русової, М. Садовського та ін.; опубліковані епістолярії Я. Головацького, М. Драгоманова, Д. Зубрицького, І. Франка, Н. Кобринської та ін.

Лише перелік окреслених матеріалів містить більше ста найменувань. Значно більша кількість журналів знаходилася в фондах УІКу. При цьому вражає географія видань, що не обмежувалася лише Європою, а понадто – Східною та Західною Україною. Надзвичайно різноманітна їх тематика: літературні, кооперативні, військові, сатиричні, медичні і т. ін.

Третій відділ складали газети. Вони сформовані за тими ж історичними періодами, але були найчисленнішим зібранням.

Окреме місце серед матеріалів УІК займає українська, видана чужими мовами. Це – надзвичайно велика кількість книг, брошур, журнальних і газетних публікацій. Періодичні видання, на сторінках яких друкувалися матеріали про Україну, культуру й побут українського народу, систематизовані не лише за роками їх виходу, але й за національною приналежністю: бельгійські, болгарські, канадські, литовські, люксембурзькі, німецькі, польські, російські, румунські, французькі, чеські, швейцарські, югославські та ін. [4, 40].

Фонд обміну з іншими архівно-бібліотечними

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КАБІНЕТ У ПРАЗІ ЯК ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

установами поповнювався виданнями, що дублювалися. На кінець 1939 року він налічував 2000 різних назв книг, брошур, збірників, 3000 назв журналів, а також кілька десятків тисяч чисел газет [4, 42].

Для того, щоб уявити масштаби діяльності УІКу лише в перші десять років свого існування, наведемо декілька цифр. Отже, на кінець 1939 року в цій установі було зібрано, упорядковано, описано й систематизовано:

- документів – 211.415 аркушів, з них 7.804 арк. (або 3,6%) поступило внаслідок купівлі від різних осіб;

- книг, брошур, збірників – 19.947 томів (2.010 т. або 9,9%);

- журналів – 17.591 число (251 ч. або 1,4%);

- газет – 156.676 чисел (21.094 ч. або 18,07%).

У зв'язку з надзвичайно швидким і значним зростанням кількості матеріалів, у січні 1939 року УІК переведено з Тосканського палацу до більшого приміщення, яке складалося вже не з трьох, а з семи кімнат. Знаходилося воно також у Празі – на вулиці Лоретанській, 6. Тоді ж УІК перейшов у підпорядкування Міністерства внутрішніх справ Чехо-Словаччини, а його керівником став радник вказаного відомства професор, доктор Я. Прокеш. Функціонування кабінету й фактичне керівництво ним продовжував забезпечувати А. Животко. Його праця полягала у технічному веденні справ, що вимагало терпіння, наполегливості й старанності. Наприклад, прийняті документи необхідно було зареєструвати в інвентарній книзі, провести опис їх, класифікувати за історичним періодом і походженням. Далі слід було усунути металеві частини з документів, підготувати їх до тривалого збереження або наступного використання, скласти належним чином у відповідні картонові скриньки [4, 44].

Від самого початку існування УІКу його діяльність прихильно сприймалася українською громадою в Празі. Поступово зростали довір'я й допомога цій установі з боку окремих осіб, організацій, товариств. Оприлюднення систематичної інформації щодо стану та роботи УІКу зумовлювало підвищення його авторитету серед емігрантів. Упродовж першого десятиліття роботи цієї інституції було опубліковано більше десятка інформаційних оглядів у популярних часописах, серед яких відзначимо “Діло” (Львів), “Український Тиждень” (Прага). Значно більш детальний огляд усіх збірок, ознайомлення зі станом і способом утримання матеріалів проводилися з нагоди першого ювілею УІКу – п'ятиріччя. Саме тоді свою схвальну оцінку

висловили проф. О. Колесса та О. Мицюк, які зробили це письмово у першому числі журналу “Наша Культура” за 1937 рік.

У 1935 – 1939 роках УІК відвідало 1.408 осіб, з яких п'ята частина – іноземці: чехи, німці, американці, росіяни. Наукові дослідження в стінах УІКу проводили представники багатьох іноземних закладів освіти та установ не лише Європи, але й заокеанських. Навідувалися на екскурсії учні чеських та українських гімназій.

Таким чином, УІК був не лише архівною установою, що займалася збором різноманітної інформації та матеріалів про Україну та українців у світі, але й місцем, яке часто відвідували численні делегації, в тім числі й іноземні, та окремі науковці з метою глибшого вивчення української історії.

У травні 1945 року, коли Прагу зайняли радянські війська, УІК припинив свою діяльність. Подальший розвиток подій Л. Биковський описав так: “Большевики ... зацікавилися Кабінетом і домоглися у Чехії його передачі... Передача відбулася влітку 1945р., але довго трималася в таємниці. Большевиків цікавили ... рукописні фонди, де вони сподівалися знайти якісь нечувані матеріали для звинувачення укр. інтелігенції в контрреволюції й змовах проти Сов. Союзу” [3, 75].

Отже, у 1945 році УІК перестав існувати. Завдяки зусиллям НКВС, його – з неабиякою дбайливістю – було перевезено у 1945 році спочатку до Москви, де ще раз ретельно переглянуто з метою виявлення компромату на еліту української культури в еміграції, а далі – до Києва, де він зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України і донині. Зрозуміло, що матеріали УІК втратили свій первісний вигляд. Зокрема, створено 340 фондів загальною кількістю до 40 тисяч справ [6, 143].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, діяльність Українського історичного кабінету в Празі упродовж 1930 – 1945 років була спрямована на збереження тісного зв'язку між різними поколіннями українського народу, а також на те, щоб майбутні покоління українців змогли усвідомити, в яких умовах будувалася незалежність України. Вважаємо, що її доцільність не викликає жодних сумнівів, а її плоди тривалий час щедро пожинатимуть нащадки, адже вона сприяла формуванню національної свідомості українців не лише на рідних землях, а й в еміграції, згуртуванню їх навколо ідеї поширення навчально-виховних закладів, культурно-освітніх товариств, установ, а також спрямовувалася на

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

виховання у підростаючих поколіннях національної свідомості, гордості за приналежність до української нації, на національне відродження, сприяла поширенню українознавчих студій та пропаганді позашкільної освіти для дорослих.

1. ЦДАВОВУ у Києві (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України) у Києві, ф. 3560 (Особистий фонд Аркадія Животко), оп. 1, спр. 21, арк. 1 – 60.

2. ЦДАВОВУ у Києві, ф. 3560, оп. 1, спр. 99, арк. 1 – 21.

3. Биковський Л. Український Історичний

Кабінет у Празі / Лев Биковський // Українські бібліологічні вісті. – Авгсбург. – 1948. – Ч.1. – С. 75.

4. Животко А. Десять років українського історичного кабінету (1930 – 1940) / За ред. Я. Прокеша. – Прага: Вид-во Мін. Внутр. Справ. – 1940. – 70 с.

5. Животко А. Історія української преси. / Аркадій Животко // Упоряд., авт іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.

6. Лозенко Л. До історії Празького Українського Архіву / Л. Лозенко // Генеза. – К.: Генеза, 1995. – №1 (3). – С. 141 – 145.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2016

УДК 378.147

Надія Хлонь, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Стаття присвячена професійній підготовці майбутніх учителів біології і природознавства. Основна увага приділена ролі польових практик як засобу закріплення теоретичних знань і отримання практичних умінь і навичок студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, компетенції, природознавство, польові практики.

Літ. 6.

Надежда Хлонь, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики преподавания естественных дисциплин
Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

РОЛЬ ПОЛЕВЫХ ПРАКТИК В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ

Статья посвящена профессиональной подготовке будущих учителей биологии и природоведения. Основное внимание уделено роли полевых практик как средства закрепления теоретических знаний и получения практических умений и навыков студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетенции, природоведение, полевые практики.

**Nadiya Khlon, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Theory and Methodology of Teaching of Natural Sciences Department
Hlukhiv Olexander Dovzhenko National Pedagogical University**

THE ROLE OF FIELD PRACTICE IN THE TRAINING OF THE FUTURE BIOLOGY TEACHER

The article is devoted to the training of future teachers of biology and natural science. The main focus is on the role of field practices as a means to consolidate the theoretical knowledge and obtain the practical skills of students.

Keywords: training, a competence, natural science, field practice.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якість професійної підготовки випускника має оцінюватись через його компетенції. Компетенції – це здатність застосовувати знання, уміння, особистісні якості для успішної діяльності у певній галузі. Компетенції випускника повинні допомогти йому

успішно працювати в обраній професійній сфері, набути соціально-особистісні і загальнокультурні якості, які будуть сприяти його соціальній мобільності і стійкості на ринку праці. Компетенції мають інтегральний характер, включають сукупність знань, умінь і навичок, а також особистісні якості випускника. Тому компетенції